

СЕКЦІЯ 3

СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР ПІД ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

TRANSFORMATION OF SOCIAL STRUCTURES UNDER THE INFLUENCE OF SOCIAL INNOVATIONS

Соціальні інновації є важливим елементом соціальної політики. Саме соціальні інновації спроможні допомогти систематизувати й удосконалити технологію вирішення соціальних проблем і створювати соціальні цінності в тих сферах життя, які безпосередньо пов'язані з галузями, що обслуговують громадськість та обслуговуються громадськістю. У статті наведено тенденції визначення соціальних інновацій у контексті процесу їх створення й реалізації на рівні соціальних структур. Розглядаються практики функціонування соціальних інновацій як чинник трансформації соціальних структур. Представлені конкретні сфери соціальної практики, в межах яких функціонують найбільш цікаві ідеї соціальних інновацій, пов'язані з удосконаленням соціальної структури та соціальних інститутів суспільства.

Ключові слова: соціальні інновації, соціальні інститути, соціальні проблеми, соціальні структури, трансформація.

Социальные инновации являются важным элементом социальной политики. Именно социальные инновации способны систематизировать и совершенствовать технологию решения социальных проблем и создавать социальные ценности в тех сферах жизни, которые непосредственно связаны с обслуживанием общественности и которые обслуживаются общественностью. В статье приведены тенденции определения социальных инноваций в контексте процесса их создания и реализации на уровне

социальных структур. Рассматриваются практики функционирования социальных инноваций как фактор трансформации социальных структур. Представлены конкретные сферы социальной практики, в рамках которых функционируют наиболее интересные идеи социальных инноваций, связанные с совершенствованием социальной структуры и социальных институтов общества.

Ключевые слова: социальные инновации, социальные институты, социальные проблемы, социальные структуры, трансформация.

Social innovations are an important element of social policy. It is social innovation that can help to systematize and improve the technology of solving social problems and create social values in those spheres of life that are directly related to the industries that serve the public and which are served by the public. The research paper describes tendencies of determining social innovations in the context of the process of their creation and implementation at the level of social structures. Practices of functioning of social innovations as a factor of transformation of social structures are considered. Specific areas of social practice are presented, within which the most interesting ideas of social innovations are connected with the improvement of social structure and social institutions of the society.

Key words: social innovations, social institutions, social problems, social structures, transformation.

УДК 316.422

Маулік С.С.

аспірант факультету соціології і права
Національний технічний університет
України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Важливим компонентом стратегії розвитку країн Європейського Союзу, розвинених держав Північної Америки та Південно-східної Азії є підтримка соціальних інновацій з акцентом саме на їх «соціальності». Інтерес до цієї теми випливає з необхідності постійно шукати нові способи вирішення соціальних проблем. Річ у тім, що традиційні форми діяльності себе вичерпують, це пов'язано з розвитком технологій. Сучасний світ бореться з багатьма проблемами, серед яких є такі, як зростання соціальної нерівності, безробіття, старіння суспільства, соціальне відчуження, екологічні зміни, що найсерйознішим чином впливає на населення планети. Тому вивчення цієї відносно нової концепту-

альної категорії соціологічної науки видається нам актуальним.

Сучасна соціологічна наука розглядає великі можливості трансформацій різних сфер соціального життя, адже самі трансформаційні процеси характеризуються великими можливостями перетворень здібностей і навичок суспільства. Учені та дослідники суспільних процесів, утім, не дуже активно вивчають соціальні інновації чи соціальні наслідки технічних або економічних інновацій. Соціальні наслідки інноваційних трансформацій пов'язані з новими рішеннями суспільного порядку, вони призводять до відчутних суспільних змін.

Першим помітив зв'язок між інноваціями економічного характеру та суспільними змі-

нами Йозеф Шумпетер. Увівши поняття «інновації» до лексики економічної науки, він мав на увазі започаткування певних процесів творчого руйнування, пов'язаних із новими комбінаціями, тобто власне інновації. Й. Шумпетер розумів інновації в широкому сенсі, він уважав ці інновації ключовим продуктом нововведення та методів виробництва, які впливають на суспільні реорганізації [25].

Результати спостережень учених-соціологів за розвитком соціальних інновацій протягом останніх років і сучасним досвідом у цьому дослідницькому полі показують, що інновації є наслідком еволюції економічних явищ і соціальних процесів. Сучасна соціологія розглядає трансформації як критерій визнання інноваційних змін, що відбувається в суспільстві. При цьому соціологи не визначились із соціальними кордонами інноваційних змін, адже будь-який соціальний погляд на інновації обмежується їх технологічним аспектом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері інновацій протягом тривалого часу предмет досліджень у галузі соціологічних наук стосувався насамперед таких інновацій та інноваційних процесів, які можна було визначити як технологічні (подібну стратегію наукових розробок започаткував американський дослідник Джеймс М. Уттербек [30, с. 75–87]). Але сучасний характер суспільного розвитку змушує нас не лише визнати, а й зрозуміти сутність і важливість інших видів інновацій, вони мають більш організований, суспільно значущий характер; сучасні соціологи взагалі асоціюють ці нові інновації або з конкретною організацією якогось процесу [22, с. 874–889], або з «м'якими» технологічними процесами [12, с. 313–332], або з «м'якими» нововведеннями в соціальній сфері [27].

Дослідження наукової літератури засвідчують зростання інтересу до ролі соціальних інновацій у функціонуванні соціальних інститутів [6, с. 91–98], в окремих організаціях [31, с. 405–431], у місцевому самоуправлінні, в етнічних процесах [5], соціальних комунікаціях [3], екосфері [24, с. 319–332]. І хоча інновації, як правило, пов'язані з тими процесами, які безпосередньо не стосуються соціальних взаємодій і все ж таки належать до так званих негуманітарних технологій, на початку 2000-х років увага до інновацій як соціального феномена виросла.

Постановка завдання. Мета статті полягає у спробі визначити поняття соціальних інновацій і з'ясувати їх роль у вирішенні соціальних і ціннісних проблем у тих сферах, які слугують суспільству.

Емпіричною базою статті стали окремі приклади соціальних інновацій, які відображають «позитивну девіантність», тобто пошук осіб чи групи осіб, хто вже зміг знайти рішення

для ідентичних проблем у цій самій спільноті (приклад пошукових програм ООН у Молдові, Білорусії, Хорватії та Грузії), «мобілізацію ресурсів», тобто започаткування паралельних можливостей вирішення конкретної проблеми (приклад створення ПРООН Академії краудфандингу та Лабораторії альтернативного фінансування в Хорватії, Словенії та Албанії), «інноваційні лабораторії», тобто проведення організаційно-соціальних заходів із подолання бідності й скорочення нерівності та соціальної ізоляції (приклад роботи ПРООН у більшості країн світу), «цілі сталого розвитку», тобто знаходження таких рішень, що ефективно пом'якшують життя людей, які страждають від тих чи інших соціальних проблем (приклад соціальних інновацій в Україні, Молдові та Грузії).

Виклад основного матеріалу дослідження. Як стверджують видатний бельгійський фахівець у сфері соціальних інновацій професор територіального планування Франк Мульє та його французький колега Жак Нусбаумер [13, с. 2071–2088], наслідки соціальних інновацій у суспільстві почали вивчати після появи знакових для соціології праць Йозефа Шумпетера [25]. Остаточне закріплення теми соціальних інновацій у порядку денному теоретичної соціології відбулось у часи останньої світової фінансової та пов'язаної з нею соціальної кризи. Як наслідок певної креативності, соціальні інновації, як й інновації загалом, стали ключем до підтримки сталої трансформації розвитку соціальних структур, зростання значущості громадянського суспільства, створення умов для підвищення конкурентоспроможності у сфері соціальних відносин.

Підтвердженням зростаючого інтересу до соціальних інновацій може бути визначення цього феномена в соціологічній науці, яке зазвичай залежить від різних змінних і концептуальних вимірів. Зокрема, саме тому зараз немає повної згоди щодо розуміння чи сприйняття якоїсь конкретної дефініції поняття «соціальні інновації».

Наприклад, професори Гарвардської бізнес школи Фріц Фолей і Вільям Керр визначають соціальні інновації як застосування якихось нових концепцій чи концептів або як нове застосування вже наявних концепцій і концептів, при цьому соціальні інновації за будь-яких умов мають сприяти забезпеченню постійної соціальної цінності [5]. У «Стенфордському віснику соціальних інновацій» Джеймс Філіпс-молодший, Кріс Дейгльмейер і Девід Міллер визначають соціальні інновації як «[...] нове рішення соціальної проблеми, яке є більш ефективним, більш стійким або більш простим з наявних рішень, переваги цієї інновації належать насамперед суспільству загалом, а не приватним особам» [20, с. 34–43] (переклад тут і далі – автора).

У свою чергу, автори проекту TEPsIE (Європейські соціальні інноваційні дослідження) Джулі Кольє-Грайс, Анна Девіс, Роберт Патрік і Вілл Норман під соціальними інноваціями розуміють нові рішення (продукти, послуги, моделі, ринки, процеси), які одночасно задовольняють соціальну потребу (більш ефективно, ніж уже наявні рішення) і призводять до нових або покращених можливостей суспільства краще використовувати власні ресурси [2].

У вступі до матеріалу «Путівник до соціальних інновацій», опублікованого Європейською комісією, соціальні інновації визначено як «[...] інновації, які є одночасно соціальними як у своїх цілях, так і в засобах, що залишаються відкритими для територіальної, культурної різноманітності тощо. Соціальними вони є в сенсі як процесу, так і соціальних цілей для кожного, хто хоче їх досягти» [4]. При цьому Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) соціальні інновації не зараховує «до впровадження видів виробництва або використання нових ринків через отримання прибутку», але їх основною метою визначає «задоволення нових потреб, які не забезпечуються ринком (навіть якщо ринки втручаються пізніше), або створення нових, більш корисних способів не лише надання людям місця роботи, а й зміни їхньої ролі в соціальних процесах» [18].

Британські дослідники соціальних інновацій з Національного фонду науки, техніки та мистецтв Великої Британії (NESTA) Майкл Харріс і Девід Олбері зазначають, що соціальні інновації можуть бути результатом діяльності громадськості, приватного або неприбуткового сектора, а також місцевих громад чи якихось їхніх підрозділів [7]. Своєю чергою, австрійський дослідник із Центру соціальних інновацій Відня Александер Кьосерлінг та австрійська дослідниця з Австрійського інституту стало-го розвитку Мікаела Лейтнер відзначають, що немає жодних підстав оцінювати соціальні інновації на підставі економічних критеріїв, оскільки, на відміну від технічних нововведень, вони значно більше пов'язані із ціннісними соціальними системами й не орієнтовані на створення матеріальної корисності [9].

Отже, ми можемо говорити про соціальні інновації тоді, коли вони являють собою реалізовану ідею вирішення соціальної проблеми. Професор соціології Інституту перспективних соціальних досліджень Університету Тампере Рісто Хейскала [8, с. 52–79] підкреслює наслідки зміни нормативних структур або нормативних правил, які регулюють суспільство, що призводить до підвищення економічної та соціальної ефективності. В унісон із ним згадувані нами вище Джеймс Філіпс-молодший, Кріс Дейгльмейер і Девід Міллер [20, с. 34–43] наголошують на тому, що соціальні інновації є власне соціальними лише тоді, коли їх основна

мета полягає в тому, щоб створити їх реалістично особливу соціальну цінність.

Інші автори підкреслюють, що під час визначення соціальних інновацій варто пам'ятати про їх дві перспективи, а саме про природу інновацій (наприклад, програмне забезпечення з відкритим кодом) і їх призначення (наприклад, надання мікрокредитування) – про це пишуть британські дослідники соціальних інновацій Джефф Малган, Саймон Такер, Ру Шанара Алі та Бен Сандерс [15]. Вони також зазначають, що соціальні інновації ґрунтуються на відкритій інноваційній парадигмі, що означає, що вони мають відкритий, не закритий, доступний характер (коли мова йде про обмін знаннями).

Тому можна відзначити: наявні визначення соціальних інновацій підкреслюють той факт, що вони стосуються невирішених потреб або невирішених соціальних викликів. У достатній кількості визначень підкреслюється, що соціальні інновації мусять відповідати соціальним потребам, які традиційно не пов'язані з ринком або наявними установами й адресовані вразливим групам суспільства. Підкреслюються такі питання, як розробка та впровадження кращих способів задоволення соціальних потреб, нових ідей, які працюють на цілісні важливі незадоволені потреби соціальних інститутів, нових ідей, які вирішуються в межах наявних соціальних, культурних, екологічних проблем на благо соціуму. Зокрема, ми пропонуємо **власне тлумачення соціальних інновацій** як нових ідей (продуктів, послуг і моделей), які одночасно задовольняють соціальні потреби (більш ефективно, ніж наявні альтернативи) і створюють нові соціальні відносини та/або співробітництва. Ці інновації підвищують мобілізаційний потенціал суспільства й розширюють його можливості діяти.

Соціальна інновація може існувати у вигляді інтелектуальних продуктів, послуг, процесів, технологій, принципів, ідей, ринків, платформ, організаційних форм, законодавчих актів, бізнес-моделей, соціальних рухів тощо, а також поєднання декількох цих елементів. Соціальні інновації пов'язані зі змінами в таких сферах соціальних відносин, які потребують публічності. Відзначимо насамперед сектори освіти [10, с. 283–301], охорони здоров'я [11, с. 2761–2769], публічну фінансову сферу [19, с. 189–199], соціальні аспекти громадянського суспільства [29, с. 15–32], місцеве самоврядування [13, с. 2071–2088].

При цьому необхідно зауважити (услід за британським професором із соціального підприємництва Центру Сколла доктором Алексом Нічолсом і британським професором Лондонського університету Алексом Мардоком), що соціальні інновації починають працювати там, де відчувається такі п'ять передумов для їхнього впровадження в соціальну практику.

Перша умова – відбуваються соціальні трансформації (вагомою стає роль громадянського суспільства в процесі досягнення соціального та економічного зростання, соціальної інтеграції, відчутнішою стає роль бізнесу в соціальних змінах, зокрема здійснюється корпоративна соціальна відповідальність за наслідки діяльності; підприємства та організації будь-якої форми власності проводять хвилі інновацій, що збільшує продуктивність через фокусування на «соціальних» сферах, таких як освіта чи охорона здоров'я своїх працівників).

Друга умова – моделювання управління підприємством чи організацією (вироблення певних стратегій розвитку, які включали б чинник змін у людських, інституційних і соціальних стосунках, що призвело б до підвищення ефективності організації та конкурентоспроможностей у частині таких компонентів, як організаційна реструктуризація, модернізація професійних відносин, удосконалення управління людськими ресурсами, некомерційне управління).

Третя умова – розвиток соціального підприємства (розробка нових інноваційних шляхів подолання складних суспільних проблем через залучення «соціально чутливих» категорій соціуму. Утворені так звані «соціальні колективи» являють собою соціуми насамперед із соціальними цілями, надлишки яких реінвестуються в цю організацію чи підприємство).

Четверта умова – розробка нових продуктів, послуг і програм (для задоволення соціальних потреб, створення інновацій у державному та приватному секторах і надання послуг соціальними підприємствами й організаціями громадянського суспільства; надання державних послуг та інших заходів щодо перерозподілу бюджетних заощаджень задля соціального та економічного добробуту).

П'ята умова – розробка моделі управління, розширення повноважень і розвиток потенціалу соціальних структур (поліпшення взаємин між різними соціальними утвореннями, вдосконалення навичок та компетенцій, справедливості під час розподілу функціональних обов'язків між соціальними акторами й суб'єктами суспільного життя, які беруть участь у розробці та реалізації соціально-економічних програм і стратегій) [17].

При цьому беззаперечним видається той факт, що соціальні інновації актуалізуються тоді, коли суспільство відчуватиме їх безпосередній вплив на власний добробут, на можливість більш широкої й беззастережної реалізації задумів і задоволення потреб. Ідеться про імплементацію соціальних інновацій. Уважати-мемо, що під імплементацією соціальних інновацій коректно розуміти процес, який складається із серії рішень і кроків, що здійснюються систематично, призводять до поліпшення со-

ціальної сфери суспільства, функціонування соціальних інститутів, впливають на свідомість громадян, на більш глибоке розуміння ними самих себе і на більш ретельне сприйняття світу й людей навколо. Більше того, самі соціальні інновації в процесі своєї імплементації зазнають певних трансформацій.

Процес трансформації соціальних інновацій передбачає кілька етапів. Наприклад, естонські дослідниці соціальних інновацій з Університету Таллінна Кюллікі Тафел-Війа, Кріста Лугма, Сілія Лассур, Анне Роосіпольд [28, с. 175–193] звернули увагу на етапи реалізації, асиміляції та адаптації (модифікації) соціальних інновацій під потреби соціальних структур, що є частиною соціальних нововведень. У свою чергу, відомий економіст, візіонер і соціальний підприємець Робін Мюррей, а також згадувані вище Джулі Кольє-Грайс і Джефф Малган уважають трансформацію соціальних інновацій шестифазовим процесом. Як зазначають автори, ці фази не завжди прямують одна за іншою (деякі інновації можуть негайно перейти до етапу перевірки на практиці або навіть системних змін), але між цими фазами має бути зворотний зв'язок.

Перша фаза – «натхнення/ідентифікація потреб»; це своєрідні підказки, які можна застосовувати в разі попиту на соціальні інновації, оскільки вони є стимулом для вирішення соціальних проблем, які часто виникають як привід для застосування соціальних інновацій. При цьому важливо точно діагностувати джерела та причини окремих проблем.

Друга фаза – «народження ідей»; це своєрідні пропозиції, на які покладаються автори ідей, що реагують на виявлені потреби соціальних інновацій. Ідеї для вирішення виявленої соціальної проблеми можуть виходити, зокрема, від громадян, місцевої громади, окремих працівників організації або членів громадських організацій.

Третя фаза – «перевірка інновації на практиці»; це своєрідне прототипування, яке означає пілотну реалізацію інновацій, включно з тестуванням, оцінюванням і впровадженням можливих удосконалень ідей і практик. Ця фаза – необхідний крок для отримання інформації про цілеспрямованість і користь цього рішення.

Четверта фаза – «підтримка інновацій»; це своєрідне сприяння, заохочення для успішних упроваджень інновацій, це етап створення прототипів. Для цього нововведення повинна бути розроблена бізнес-модель, яка забезпечить його стабільність і фінансовий успіх.

П'ята фаза – «розповсюдження» інновацій; це своєрідне масштабування інновацій, яке полягає у збільшенні охоплення та впливу інновацій через їх розширення, у спробах реплікувати й розповсюджувати інновації серед

груп і спільнот, зацікавлених у змінах (наприклад, через франчайзинг чи ліцензування). У випадку соціальних інновацій, на відміну від приватного сектора, мотив прибутку не є вирішальним. З іншого боку, фактори, що сприяють їх формуванню, пов'язані з державною підтримкою та роботою за схемою державно-приватного партнерства.

Шоста фаза – «системна зміна»; це своєрідна рекомендація щодо впровадження інновацій, щодо нового способу мислення та дій. Ідеї вкорінюються, надихають на виникнення нових моделей функціонування соціальних інститутів, створюють міцні соціальні зміни, що є кінцевою метою впровадження соціальними інститутами соціальних інновацій, які трансформують соціальні структури. Соціальні інновації на цій фазі – це системні зміни, які зробили свій внесок у позитивні зміни наявних соціальних структур і вплинули на поведінку соціуму [16].

Багато авторів указують на потенціал використання нововведень, імплементації соціальних інновацій для вирішення соціальних проблем у різних сферах функціонування соціальних структур. Якщо брати до уваги сферу освіти, то професор менеджменту з Монреальської вищої комерційної школи Еммануель Рауфлет [23, с. 191–202] указує на те, що соціальні інновації можуть сприяти подальшому генеруванню нових та адаптації вже наявних знань до кінцевої мети соціальних освітніх потреб. Він описує спосіб застосування соціальних інновацій задля покращення результатів і вмінь самих студентів, а також тих організацій і структур громадянського суспільства, у яких вони беруть участь. Наприклад, згадувані вже Кюллікі Тафел-Віа, Кріста Лугма, Сілія Лассур, Анне Роосіп'юлд [28, с. 175–193] проаналізували механізми, які впливають на реформи освіти, і помітили, зокрема, що соціальна взаємодія між викладачами впливає на ефективне впровадження нових методів навчання.

У сфері охорони навколишнього середовища як соціально-медичної проблеми японські дослідники сталого розвитку та інновацій Ясуші Маруяма, професор Макото Нішікідо й Тецунарі Іїда [11, с. 2761–2769] зазначили, як впливає активна участь у громадському житті на прийняття нових технологічних рішень, зокрема, пов'язаних із упровадженням технологій поновлюваних джерел енергії. Будь-які інші соціальні інститути, у межах яких проводяться дослідження впровадження соціальних інновацій (від культури до охорони навколишнього середовища), засвідчують пряму взаємозалежність між розвитком цих двох феноменів.

При цьому деякі автори зосереджують увагу на використанні трансформації інновацій як

чинника сприяння соціальним змінам у межах соціальних структур. Ідеться, наприклад, про можливість зменшення насильств щодо жінок [26, с. 295–303] або про допомогу безпритульним людям, які страждають на психічні захворювання [1, с. 319–331]. Соціальні інновації, адаптовані під функціонування соціальних структур, отже, стають інструментом поліпшення якості життя громадян шляхом реалізації цих інновацій (дивимось, зокрема, у Джеффа Малгана [14, с. 145–162] та в Едуарда Пола й Сімона Вілле [21, с. 878–885]).

Висновки з проведеного дослідження.

Безліч соціальних утворень, у межах яких можуть виникнути й успішно функціонувати соціальні інновації, а також різноманітність перспектив їх функціонування призводять до відсутності чіткого й конкретного визначення феномена соціальних інновацій. Не можна заперечувати й зростаючу роль соціальних інновацій у сучасному світі загалом. Соціальні інновації виходять із тіні інновацій економічних, і можна очікувати, що з підвищенням кількості та якості соціальних інновацій суспільства будуть перманентно вдосконалюватись.

При цьому конкурентоспроможність соціальних інновацій пов'язана з можливістю створення соціальних гарантій як для ефективного функціонування соціальних утворень, так і з боку соціальних інститутів – для інтересів суспільства, забезпечуючи умови сприяння творчості й інноваціям (ідеться про інтелектуальний розвиток), сталий розвиток відкритого суспільства та соціальних інтеграцій. Тому важливим вважаємо створення інституційних, організаційних і правових основ розвитку функціонування соціальних інновацій у межах самоорганізації суспільств. Підтримка соціальних інновацій з боку суспільств не тільки покращує статус самої держави, місцевої громади, окремої особистості, а й також (а, можливо, насамперед) сприяє соціальній інтеграції, у тому числі посиленню почуття життєвих потенцій.

Убачаємо в поглибленому аналізі саме цих складників функціонування соціальних інновацій як чинника трансформації соціальних структур гарні перспективи розгляду обраної для дослідження проблеми. Мова йде про те, що соціальна економіка й соціальні інновації, які за своєю природою є значною мірою спонтанними процесами, стимулюють такі сторони діяльності людини, які засновані на соціальних конструкціях довіри, почуттів соціальної відповідальності за себе, свою сім'ю, своїх друзів тощо, але водночас стимулюють поважати свободу, приватну власність і спонукають до співпраці з іншими представниками соціуму та соціальними інститутами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Calsyn R.J. A modified ESID approach to studying mental illness and homelessness. *American Journal of Community Psychology*. 2003. Vol. 32.
2. Caulier-Grice J., Davies A., Patrick R., Norman W. Defining social innovation. A deliverable project "The theoretical, empirical and policy foundation for building social innovation in Europe", European Commission. 7th Framework Programme, European Commission, DG Research. Brussels, 2013.
3. Christensen C.M. The innovator's dilemma: when new technologies cause great firms to fail. Harvard Business School Press. Boston, Massachusetts, 1997.
4. European Commission. Guide to social innovation. URL: http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/Guide_to_Social_Innovation.pdf/88aac14c-bb15-4232-88f1-24b844900a66 (дата звернення: 05.09.2018).
5. Foley C.F., Kerr W.R. Ethnic innovation and U.S. multinational firm activity. Harvard Business School Entrepreneurial Management Working Paper". 2010, No 12-006. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1911295> (дата звернення: 05.09.2018).
6. Hamel G. Moon shots for management. *Harvard Business Review*. 2009. Vol. 87. No 2.
7. Harris M., Albury D. Why radical innovation is needed to reinvent public services for the recession and beyond. The innovation imperative/The Lab Discussion Paper. 2009. Nesta, London.
8. Heiscale R. Social innovations: structural and power perspectives. *Social innovations, institutional change and economic performance*. Edward Elgar, Cheltenham, 2007.
9. Kesselring A., Leitner M. Soziale Innovationen in Unternehmen. Study, compiled by order of the Unruhe Stiftung, Vienna. URL: http://www.zsi.at/attach/Soziale_Innovation_in_Unternehmen_ENDBERICHT.pdf (дата звернення: 05.09.2018).
10. Loogma K., Tafel-Viia K., Ümarik M. Conceptualising educational changes: A social innovation approach. *Journal of Educational Change*. 2012. Vol. 14. Iss. 3.
11. Maruyama Y., Nishikido M., Iida T. The rise of community wind power in Japan: Enhanced acceptance through social innovation. *Energy Policy*. 2007. Vol. 35.
12. Mothe C., Thi T.U.N. The link between non-technological innovations and technological innovation. *European Journal of Innovation Management*. 2016. Vol. 13. No 3.
13. Moolaert F., Nussbaumer J. Defining the social economy and its governance at the neighborhood level: A methodological reflection. *Urban Studies*. 2005. Vol. 42. No 11.
14. Mulgan G. The process of social innovation. *Innovations: Technology, Governance Globalization*. 2006. Vol. 1. No 2.
15. Mulgan G., Tucker S., Ali R., Sanders B. Social innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated. URL: <http://youngfoundation.org/publications/social-innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated> (дата звернення: 05.09.2018).
16. Murray R., Caulier-Grice J., Mulgan G. The open book of social innovation. The Young Foundation & NESTA. London, 2010.
17. Nicholls A., Murdock A. Social innovation: blurring boundaries to reconfigure markets. Palgrave Macmillan, Handmills, Basingstoke, Hampshire. New York, 2012.
18. OECD, Fostering innovation to address social challenges. Committee for Scientific and Technological Policy (CSTP) URL: <http://www.oecd.org/sti/inn/47861327.pdf> (дата звернення: 05.09.2018).
19. Philips S.D., Laforest R., Graham A. From shopping to social innovation: getting public financing right in Canada. *Policy and Society*. 2010.
20. Phills J.A. Jr., Deiglmeier K., Miller D.T. Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*. 2008. Vol. 6. No 4.
21. Pol E., Ville S. Social innovation: buzz word or enduring term? *The Journal of Socio-Economics*. 2009. Vol. 38. No 6.
22. Rahimi G., Damirchi Q.V., Seyyedi M.H. Management behavior and organizational innovation. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*. 2011. Vol. 3. No 6.
23. Raufflet E. Mobilizing business for post-secondary education: CIDA university, South Africa. *Journal of Business Ethics*. Vol. 89.
24. Rennings K. Redefining innovation-eco-innovation research and the contribution from ecological economics. *Ecological economics*. 2000. Vol. 32. No 2.
25. Schumpeter J.A., & Opie R. The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1994.
26. Sullivan C.M. Using the ESID model to reduce intimate male violence against women. *American Journal of Community Psychology*. 2003. Vol. 32. No 3–4.
27. Sundbo J., Gallina A., Serin G., Davis J. Contemporary management of innovation. Are we asking the right questions? Palgrave Macmillan, Handmills, Basingstoke, Hampshire, 2003.
28. Tafel-Viia K., Loogma K., Lassur S., Roosipõld A. (2012), Networks as agents of innovation: teacher networking in the context of vocational and professional higher education reforms. *Vocations and Learning*. 2003. Vol. 5.
29. Teets J.C. Reforming service delivery in China: The emergence of a social innovation model. *Journal of Chinese Political Science*. 2012. Vol. 17.
30. Utterback J.M. The process of technological innovation within firms. *Academy of Management Journal*. 1971. Vol. 14. No 1.
31. Wolfe R.A. Organizational innovation: review, critique and suggested research directions. *Journal of Management Studies*. 1994. Vol. 31.